

детей. Отмечено, что лингвистическая наука постоянно развивается, методический и педагогический опыт совершенствуется, появляются современные исследования, которые направлены на поиски новых эффективных методик формирования речевой деятельности детей с нарушениями интеллектуального развития – умственной отсталостью. Осуществлен теоретический анализ современных исследований, среди которых ведущее место занимают работы, в которых предоставлены методики формирования и развития коммуникативных умений умственно отсталых учеников, формирования орфографических навыков, в процессе обучения грамоте; сосредоточено внимание на развитии связной устной и письменной речи. Цель статьи – проанализировать современное состояние специальной методики обучения украинскому языку, определить приоритетные направления ее дальнейшего усовершенствования. Методы исследования представленные в статье – теоретические: анализ, систематизация, сравнение и обобщение научных сведений, в отрасли лингвистики, психолингвистики, языкознания, коррекционной психопедагогике на исследуемую проблему с целью определения состояния ее разработанности и перспективных направлений изучения.

Ключевые слова: специальная методика украинского языка, урок украинского языка, специальная школа для умственно отсталых детей, нарушения интеллектуального развития, умственно отсталые ученики.

Lyubchych N.V. To the problem of a special technique of teaching Ukraine language of retarded children at special school

The article raised the problem of special methods of teaching Ukrainian language, the analysis of current research was carried out. The theoretical analysis of conceptual principles that form foundations of formation and development of the special methods of teaching Ukrainian language was conducted. Indicated that linguistic science develops constantly, methodical and pedagogical experience improves, there are modern studies aimed at search for new effective methods of formation of speech activity of children with violations of intellectual development – mental backwardness. The theoretical analysis of modern researches was made, where leading place is occupied with works, which present the methodologies of forming and development of communicative abilities of mentally of backward pupils, forming of orthographic skills in the process of studying literacy; attention is concentrated on development of the coherent verbal and written speech. Aim of the article – to analyze the current state of Ukrainian language special technique, determine priority areas for further improvement. Research methods presented in the article are theoretical: analysis, systematization, comparison and generalization of scientific information in the field of linguistics, psycholinguistics, philology, correction psycho-pedagogics, speech therapy on the studied problem with the aim of determination of the state of its development and perspective directions of solutions.

Keywords: special technique of Ukrainian language, Ukrainian language lesson, special school for retarded children, violation of intellectual development, mentally backward pupils.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2015 р.

Статтю прийнято до друку 20.09. 2015 р.

Рецензент: д. пед. наук, доцент Боряк О.В.

УДК: 376.42

Ніколенко Л. М.

**РОЛЬ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ УЧНІВ
З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ**

У статті розглядається проблема професійного становлення учнів в умовах системи спеціальної освіти. Наголошується, що трудове виховання має виняткове значення у вирішенні цієї проблеми, оскільки покликане готувати учнів до включення у доросле трудове життя. Доведено важливість пропедевтичного етапу у процесі професійно-трудової підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями. Зазначено, що особливості психіки і діяльності викликають необхідність спеціальної організації ручної праці і трудового виховання учнів із порушеннями інтелектуального розвитку, застосування особливих педагогічних прийомів, заснованих на залученні більш збереженої чуттєвої сфери. Обґрунтовано пріоритетність практико-орієнтованого підходу у виборі форм трудового виховання дітей із порушеннями інтелектуального розвитку. Представлено пропедевтичну програму із трудового виховання за спеціалізацією пекар, яка включає гурткові заняття за методикою «робота з тістом». Наголошено, що у процесі пропедевтичної роботи за даною програмою школярі формують первинні уявлення про професію пекаря, розвивають початкові професійні уміння, навчаються дотримуватися правил безпечної праці, розширюють свої можливості у виборі доступних видів професійної діяльності.

Ключові слова: діти з порушеннями інтелектуального розвитку, професійно-трудова становлення, практико-орієнтований підхід, трудове виховання, пропедевтичний етап у процесі професійної підготовки.

На шляху демократичних перетворень, зміни пріоритетів українського суспільства, гуманізації та особистісної спрямованості процесу навчання спеціальна освіта усе більше уваги надає вирішенню проблем соціальної адаптації та професійно-трудового визначення осіб із порушеннями

інтелектуального та фізичного розвитку. Зокрема, удосконалюються форми організації і зміст трудового виховання у спеціальних закладах освіти, що має першочергове значення для підвищення ефективності трудової підготовки учнів і подальшого працевлаштування випускників. Трудове виховання допомагає більш успішно включитися у трудове життя, виконувати суспільно корисну практичну роботу у домашніх умовах та на виробництві, стати корисним членом суспільства.

Таким чином, підготовка учнів спеціальної школи до суспільно та соціально значущої трудової діяльності залишається пріоритетним і досить актуальним завданням в аспекті сучасних суспільних змін.

Основні напрями навчання та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями, ефективні шляхи вдосконалення навчального процесу у спеціальній школі ґрунтовно досліджували Г. Дульнев, І. Єременко, А. Капустін, М. Козленко, В. Липа, М. Петрова, В. Синьов, О. Хохліна та інші науковці.

Вивченню загальних проблем теорії і методики трудової підготовки учнів присвятили свою наукову діяльність О. Білоблицький, В. Дідух, Р. Захарченко, Ю. Кирильчук, О. Коберник, Г. Левченко, В. Сидоренко, Д. Сметанін, Г. Терещук, К. Цируль та інші педагоги.

Питанням корекційної спрямованості трудового навчання, підготовки до праці у сфері матеріального виробництва, соціально-трудова адаптації учнів з інтелектуальними порушеннями присвятили наукові праці В. Баудіш, В. Бондар, В. Гладуш, О. Граборов, Г. Дульнев, І. Єременко, А. Корнієнко, С. Максименко, Г. Мерсіянова, Б. Пінський та інші.

Учені підкреслюють, що трудове навчання у спеціальній школі покликане готувати учнів до включення у доросле трудове життя; формувати готовність до активної діяльності у сфері громадського виробництва та обслуговування; трудова підготовка виступає потужним засобом корекції психофізичного розвитку дитини і формування її ціннісних орієнтацій.

Незважаючи на постійну увагу учених і практиків до проблеми трудової і професійної підготовки дітей з інтелектуальними порушеннями, питання удосконалення та розширення форм і методів трудового виховання даної категорії дітей та його ролі у становленні особистості є актуальним і важливим.

У даній статті маємо довести важливість пропедевтичного етапу у процесі професійно-трудового становлення учнів з інтелектуальними порушеннями і вказати на один із видів виховної роботи, спрямований на досягнення первинного практичного досвіду в опануванні даною категорією учнів доступним для них видом трудової професійної діяльності.

Положення про спеціальну загальноосвітню школу визначає її основну мету – розвиток і формування особистості, забезпечення соціально-психологічної реабілітації і трудової адаптації учня, виховання у нього загальнолюдських цінностей та громадянської позиції [1].

У реалізації даної мети формування сталих практичних навичок і навчання прийомам трудової діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями є першочерговим і водночас найскладнішим завданням спеціальної школи, оскільки, як доведено психологами та педагогами, такій категорії дітей притаманні нерозвинена моторика, погана координація рухів, несформованість емоційної сфери та інші недоліки розвитку, що нерідко поєднуються із вадами мовлення, зору або слуху. Ці особливості психіки і діяльності викликають необхідність спеціальної організації ручної праці і трудового виховання учнів із порушеннями інтелектуального розвитку, застосування особливих педагогічних прийомів, спрямованих на подолання недоліків у психофізичному розвитку дітей і підготовку до посиленої трудової діяльності.

Як показують дослідження, оволодіння практичними навичками є одним із найважливіших факторів якісної професійно-трудова підготовки учнів спеціальної школи. Перші практичні уміння, які засвоює школяр у процесі урочної та позаурочної діяльності, мають фундаментальне значення для формування більш складних. Дії із простими інструментами і матеріалами готують учнів до виконання різних видів суспільно корисної праці та оволодіння професійними навичками, оскільки початковий трудовий досвід є найбільш міцним і залишається на все життя. Водночас, трудові процеси на етапі оволодіння ними вимагають від дитини більшої напруженості, уважності, точності у рухах, на що молодші школярі з інтелектуальними порушеннями витрачають зайві розумові і фізичні зусилля. Тому

принципово важливо правильно і цікаво організувати трудове виховання учнів, адже від цього залежить їх ставлення до професійної трудової діяльності у майбутньому.

Таким чином, пропедевтичний етап профорієнтаційної підготовки учнів спеціальної школи, який здебільшого відповідає періоду навчання у початкових класах, має виняткове значення у професійно-трудоному становленні особистості з інтелектуальними порушеннями. На цьому етапі педагогічна робота спрямовується на формування ціннісного ставлення до праці, розуміння її ролі у житті людини та суспільства; розвиток пізнавального інтересу, що ґрунтується на залученні дитини у різні види практичної діяльності (трудова, соціальна, ігрова, дослідницька тощо). Поступово розширюються уявлення учнів про доступні для опанування дітьми з інтелектуальними порушеннями професії, які пов'язані із практичною діяльністю на уроках трудового навчання та у позаурочний час. Важливим на даному етапі є також виявлення здібностей дітей до різних видів трудових операцій, заохочення до творчого розвитку у практичній діяльності.

На нашу думку, найбільш доцільним на характеризованому етапі профорієнтаційної роботи буде застосування практико-орієнтованого підходу, в аспекті якого видається можливим створити оптимальні умови для формування професійно-трудоуних уявлень школярів та засвоєння ними доступних видів практичної діяльності.

Професійна підготовка дітей з інтелектуальними порушеннями починається задовго до закінчення школи – із самого початку трудового навчання і при цьому практична діяльність у її простих видах є найбільш зрозумілою і доступною для них. Різноманітність видів практичної роботи на уроках трудового навчання, а особливо – у позаурочний час забезпечує різнобічну активну функціональність усіх аналізаторів, дає можливість педагогу більш детально вивчити індивідуальні особливості й особистісні якості кожної дитини, а самій дитині – виявити особистісні нахили та уподобання.

У забезпеченні ефективності трудової підготовки та подальшого працевлаштування випускників спеціальної школи вагоме значення має удосконалення форм та оновлення змісту трудового виховання в аспекті практико-орієнтованого підходу.

Емпіричний досвід показує, що дітям з інтелектуальними порушеннями непросто займатися трудовою діяльністю, а у процесі праці найбільш складно доводити почату справу до кінця. Тому особливу увагу у виборі форм і методів трудового виховання учнів спеціальної школи слід звернути на формування у них позитивної мотивації до трудової діяльності.

При цьому варто спиратися на більш збережену, чуттєву сферу особистості – за сприятливих емоційних умов (позитивне оточення, доступна і цікава для дитини діяльність та ін.) можна реалізувати складніші завдання, пов'язані із засвоєнням трудових умінь, корекцією інтелектуальних порушень та досягненням основних освітніх завдань професійної підготовки, як-от: опанування школярами техніко-технологічними знаннями та трудовими операціями, що передбачені змістом навчальної програми (ознайомлення із властивостями матеріалів, з якими працюють школярі на уроках праці та їх застосуванням); формування знань про різні вироби, їх характерні ознаки, сферу застосування, про засоби праці (машини, станки, контрольно-вимірювальні прилади, допоміжні інструменти) та різне обладнання, яке використовують на підприємствах, в установах, сільському господарстві тощо; забезпечення знань про трудові операції (дії), їх назви (професійні слова-терміни) та технологію і послідовність виконання; вироблення умінь виконувати практичні роботи з дотриманням технічних та санітарно-гігієнічних вимог, правил безпечної праці [3].

У психолого-педагогічних дослідженнях (С. Рубінштейн, Н. Стадненко, В. Петрова, О. Хохліна та ін.) визначено, що основним показником научіння дітей з інтелектуальними порушеннями є узагальненість мисленнєвої діяльності, яка характеризується здатністю переносити набуті знання й уміння у відносно нові умови.

Узявши до уваги вищезазначене, а також виходячи із новітньої практики професійно-трудоуї підготовки учнів спеціальних шкіл, що полягає у запровадженні нових спеціалізацій (наприклад, квітникарство, килимарство, лозоплетіння), нами було розроблено пропедевтичну програму з трудового виховання за спеціалізацією пекар, яка складається із гурткових занять за методикою «робота з тістом»

[2].

Програма розрахована на учнів 10-12 років. На нашу думку, у цьому віці діти вже достатньою мірою володіють навичками роботи з пластиліном, які опанували на уроках ручної праці і здатні застосувати їх у роботі з іншим матеріалом.

Відповідно до професіограми пекаря [4] та визначених освітніх завдань трудового навчання мета даної програми полягає в ознайомленні учнів із професією пекаря, її особливостями; усвідомленні соціальної важливості даної професії; виявленні схильності і первинних здібностей до праці пекаря; розвитку та корекції сенсорно-перцептивної сфери: формуванні сенсорних еталонів форми і величини, тактильної чутливості рук, смакової чутливості, дрібної моторики рук, усіх видів мовлення, пам'яті, просторового орієнтування, мислення, загальнотрудових умінь, естетичного смаку; збагаченні уявлень учнів про види трудової діяльності; корекції та розвитку навичок конструктивної групової та індивідуальної діяльності; вихованні акуратності і дисциплінованості у роботі; формуванні навичок доводити почату справу до кінця тощо.

Для реалізації поставленої мети визначено такі завдання:

- сформувати уявлення про тісто і про те, що можна із нього приготувати;
- ознайомити дітей із кухонним приладдям, необхідним для роботи з тістом: дошка, качалка, формочки для печива, деко та інше;
- навчити організовувати простір навколо себе так, щоб було зручно і функціонально;
- навчити прийомам взаємодії у процесі групової роботи;
- навчити правильно називати виріб, його компоненти, правильно будувати речення, що містять інформацію про процес приготування виробів з тіста;
- розвивати дрібну моторику рук і координацію рухів (м'яти тісто, ліпити із нього фігурки, вирізати із тіста формочкою печиво різної форми, розгортати тісто тощо);
- навчити тактильно розпізнавати тісто;
- закріпити знання про відтінки смаку;
- удосконалювати поняття про форму та величину (форма, розміри формочок, тіста, печива тощо);
- розвивати уміння раціональної просторової орієнтації (розміщення приладдя на столі, печива на деко тощо);
- коригувати психічні процеси (стійкість уваги, логічність мислення, уяву, пам'ять тощо);
- сприяти проявам дитячої творчості.

Розробляючи програму, ми також намагалися раціонально розподілити фізичні навантаження, врахувати особливості індивідуального розвитку вихованців. Для цього були чітко визначені норми праці, форми її обліку і контролю, заходи стимулювання, вимоги дотримання дисципліни та правил особистої безпеки на заняттях.

Заняття вибудовувались у логічній послідовності, таким чином, щоб у дітей з інтелектуальними порушеннями формувалися навички виконання повного циклу роботи від початку до кінця (поступово, із нарощуванням об'єму здійснюваної діяльності та збільшенням частки самостійності учнів у роботі).

Програма має чотири розділи:

I. Загальне ознайомлення із професією пекаря (кондитера); працею на кухні удома.

II. Знайомство із тістом.

III. Знайомство із пристосуваннями для роботи із тістом.

IV. Приготування виробів із пісочного тіста.

Маємо зауважити, що розподіл на розділи є досить умовним, оскільки формування цілісних уявлень про професію пекаря передбачає дотримання комплексного підходу, а порушення інтелектуального розвитку дітей – постійного звернення до попередньо отриманих знань і досвіду.

Орієнтовну тематику та основні вимоги до занять подано у таблиці.

«Печиво та здоба – усім до вподоби»
(цикл гурткових занять із трудового виховання)

№ з/п	Тема заняття	Основні вимоги та завдання заняття
1.	Печиво та здоба – усім до вподоби (екскурсія до кондитерської крамниці)	Актуалізувати уявлення дітей про види кондитерських виробів; звернути особливу увагу на види виробів із тіста; розвивати увагу, спостережливість, пам'ять, логічне мислення; виховувати культуру поведінки покупця; формувати навички поведіння у громадських місцях.
2.	Хто нам печиво пече? (попереднє знайомство із професією пекаря)	Ознайомити школярів із професіями людей, що виготовляють вироби із тіста (пекар, кондитер), розповісти про значення їх праці для життя людини; виховувати любов і шанобливе ставлення до людей праці, дбайливе ставлення до хліба як результату трудової діяльності людини; збагачувати та активізувати словниковий запас учнів; розвивати зацікавленість до професії пекаря.
3.	Добрі руки пекаря (екскурсія до пекарні)	Ознайомити дітей із працею пекаря (кондитера): місце роботи, зовнішній вигляд, умови праці, приладдя, необхідне для роботи; вчити дітей спостерігати та робити нескладні висновки; розширювати кругозір і словниковий запас учнів; виховувати інтерес до трудової діяльності пекаря (кондитера), розвивати пізнавальний інтерес, увагу, пам'ять, логічне мислення, зорове уявлення; виховувати повагу до людей різних професій.
4.	Професія пекар – це цікаво!	Закріпити уявлення дітей про професії людей, що виготовляють вироби із тіста, про працю пекаря; розширити і закріпити знання про приладдя і засоби роботи пекаря, про кухонних посуд; розширювати кругозір і активний словник дітей; розвивати інтерес до професії пекаря, зв'язне мовлення, увагу, пам'ять, здатність встановлювати логічні зв'язки, уяву; виховувати повагу до працюючих людей.
5.	Ось яке тісто! (тактильне знайомство з різними видами тіста)	Ознайомити школярів із різними видами тіста, навчити давати просту характеристику тіста за зовнішніми ознаками, впізнавати види тіста тактильно, ознайомити із правилами роботи з тістом, навчити розминати тісто пальцями і долонями обох рук; формувати у дітей інтерес до роботи з тістом; розвивати дрібну моторику.
6.	Практична робота (приготування пісочного тіста)	Розвивати у дітей інтерес до приготування різноманітних кулінарних виробів із тіста, формувати знання про продукти, що використовуються для приготування пісочного тіста, первинні уміння користуватися рецептом; розвивати самостійність, пізнавальний інтерес до приготування кулінарних виробів, вміння працювати індивідуально і в групі, логічне мислення, мовлення учнів; виховувати дисциплінованість, культуру спілкування, впевненість у своїх діях.
7.	Практична робота (приготування пісочного тіста, розминання)	Закріпити знання дітей про кондитерські вироби, розвивати уміння готувати пісочне тісто; тренувати у розминанні тіста руками; розвивати дрібну моторику рук; коригувати психо-емоційну сферу; виховувати акуратність, самостійність, уміння працювати у групі, витривалість, відповідальність.
8.	Практична робота (приготування пісочного тіста, розминання, розкочування)	Закріпити знання про властивості пісочного тіста, повторити правила роботи з тістом, працювати над виробленням практичних умінь користування обладнанням для роботи з тістом (дошка, качалка), виховувати відповідальність та самостійність у праці, вчити послідовно виконувати дії за планом (рецептом), розвивати зв'язне усне мовлення з використанням специфічних термінів, виховувати бажання працювати.
9.	Практична робота (приготування пісочного тіста, розминання, розкочування, розрізання)	Закріпити знання про властивості пісочного тіста, правила роботи з тістом; розвивати практичні уміння користуватися обладнанням для роботи з тістом (кухонний посуд, дошка, качалка, ніж); працювати над формуванням просторових уявлень дітей; вчити логічно і послідовно виконувати роботу і доводити її до кінця; виховувати відповідальність та самостійність при здійсненні практичних завдань; розвивати навички самоконтролю.
10.	Практична робота (приготування пісочного тіста, розминання, розкочування, видавлювання формочками)	Вчити дітей готувати робоче місце, зручно розташовувати матеріал, користуватися качалкою, формочками для тіста; розвивати навички просторового орієнтування, інтерес до праці, бажання трудитися; виховувати прагнення наполегливо домагатися результатів у праці, бажання брати участь у спільній трудовій діяльності, відповідальність за взятую на себе справу.
11.	Екскурсія до шкільної їдальні (знайомство з обладнанням для	Закріплювати уявлення дітей про працю пекаря: місце роботи, зовнішній вигляд, умови праці; повторити знання про приладдя, необхідне пекарю для роботи;

	випікання виробів із тіста)	ознайомити із роботою обладнання для випікання виробів із тіста (електрична піч, духовка шафа); ознайомити із правилами користування духовою шафою та терміном випікання печива; вчити дітей спостерігати та робити нескладні висновки; розширювати кругозір і словниковий запас учнів; розвивати пізнавальний інтерес, увагу, пам'ять, логічне мислення; виховувати повагу до людей праці.
12.	Практична робота (виконання повного циклу виготовлення пісочного печива за рецептом; підготовка виробів до випікання)	Повторити правила роботи з тістом, закріпити навички готувати робоче місце, зручно розташовувати матеріал, користуватися качалкою, формочками; розвивати інтерес до кінцевого результату праці, навички спільної трудової діяльності, вчити відповідально ставитися до справи; корегувати уміння орієнтуватися у просторі при викладанні тіста на деко; формування розуміння необхідності дотримання вимог техніки безпеки при випіканні виробів.
13.	Практична робота (виготовлення пісочного печива способом нарізання / видавлювання; випікання)	Закріплювати набуті знання та навички; розвивати сенсорні еталони форми і величини; удосконалювати дрібну моторику рук; розвивати естетичний смак; удосконалювати навички позитивної взаємодії дітей один з одним; виховувати самостійність під час виконання завдань; продовжувати формувати уміння доводити розпочату справу до кінця.
14.	Практична робота (виготовлення пісочного печива; випікання) – закріплення набутого досвіду	Закріплювати набуті знання та навички; розвивати сенсорні еталони форми і величини; удосконалювати дрібну моторику рук; розвивати естетичний смак; удосконалювати навички позитивної взаємодії дітей один з одним; виховувати самостійність під час виконання завдань; працювати над усвідомленням необхідності дотримуватися правил безпеки у роботі пекаря.
15.	Ми пекли, старались дуже, ну а зараз – пригощаєм друзів (чаювання)	Сформувати у дітей цілісний образ «повного циклу» приготування пісочного печива; закріпити знання сенсорних еталонів форми і величини; продовжити розвивати логічне мислення, мовлення, естетичний смак дітей, навички позитивної взаємодії.
16.	Свято печива (презентація виробів із пісочного тіста, виготовлених вдома)	Закріплювати знання дітей про вироби із тіста; залучати батьків та близьких до корекційно-виховної роботи з дітьми; розвивати усне мовлення учнів; виховувати моральні якості (гостинність, уміння ділитися, пригощати, товарицькість, навички спілкування).
17-18.	Практичні заняття на вдосконалення умінь роботи з тістом (проводяться за необхідності на різних етапах реалізації програми).	

Таким чином, реалізація даної програми сприяє формуванню у дітей з інтелектуальними порушеннями стійких уявлень про професію пекаря та вироби із пісочного тіста. Учні набувають знань про особливості праці пекаря, різновиди виробів із тіста, призначення пекарських інструментів та приладдя, способи прийоми і послідовність приготування виробів із тіста, основні етапи виготовлення пісочного печива, правила безпечної праці під час виготовлення виробів із тіста.

У процесі пропедевтичної роботи за даною програмою школярі формують первинні уявлення про професію пекаря, розвивають початкові професійні уміння, навчаються дотримуватися правил безпечної праці, розширюють свої можливості у виборі доступних видів професійної діяльності.

Як бачимо, пропедевтичний етап є надзвичайно важливим у процесі професійно-трудового становлення учнів з інтелектуальними порушеннями, оскільки дає їм можливість набутти первинного практичного досвіду професійної діяльності.

Звичайно, дана програма не претендує на довершеність і є відкритою для удосконалення, але її практична спрямованість і значущість очевидна (адже набуті навички, якщо не стануть професійними, допоможуть у сімейному побуті). У подальшому буде продовжено роботу над втіленням розробленої програми у практику виховної роботи спеціальної школи.

Використана література:

1. **Воронкова В.** Соціально-бытовая ориентировка учащихся 5–9 классов в специальной (коррекционной) общеобразовательной школе VIII вида : пос. для учителя / В. Воронкова, С. Казакова. – Москва: ВЛАДОС, 2010. – 131 с.
2. **Положення про спеціальну загальноосвітню школу** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-93
3. **Хохліна О. П.** Розумовий розвиток учнів молодших класів школи інтенсивної педагогічної корекції у процесі трудового навчання : навчально-методичний посібник / О. П. Хохліна. – К.: Вежа, 2005. – 144 с.
4. **Професіограма пекаря** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://profigrama.ru/profession>

References:

1. Voronkova V. Sotsyal'no-bytovaja oryentirovka uchashchysja 5–9 klassov v special'noj (korrekcyonnoj) obshheobrazovatel'noj shkole VIII vyda : pos. dlja uchytelja / V. Voronkova, S. Kazakova. – Moskva: VLADOS, 2010. – 131 s.
2. Polozhennja pro special'nu zagal'noosvitnju shkolu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-93
3. Hohlina O. P. Rozumovyj rozvytok uchniv molodshyh klasiv shkoly intensyvnoi' peda-gogichnoi' korekcii' u procesi trudovogo navchannja : navchal'no-metodychnyj posibnyk / O.P. Hohlina. – K.: Vezha, 2005. – 144 s.
4. Professiograma pekaria [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://profigrama.ru/profession>

Николенко Л. Н. Роль трудового воспитания в профессиональном становлении учащихся с интеллектуальными нарушениями

В статье рассматривается проблема профессионального становления учащихся в условиях системы специального образования. Отмечается, что трудовое воспитание имеет исключительное значение для решения этой проблемы, так как призвано готовить учащихся ко включению во взрослую трудовую жизнь. Доказана важность пропедевтического этапа в процессе профессионально-трудовой подготовки учащихся с интеллектуальными нарушениями. Отмечено, что особенности психики и деятельности вызывают необходимость специальной организации ручного труда и трудового воспитания учащихся с нарушениями интеллектуального развития, применения особых педагогических приемов, основанных на привлечении более сохраненной чувственной сферы. Обоснованно приоритетность практико-ориентированного подхода в выборе форм трудового воспитания детей с нарушениями интеллектуального развития. Представлена пропедевтическая программа по трудовому воспитанию по специальности пекарь, которая включает кружковые занятия по методике «работа с тестом». Отмечено, что в процессе пропедевтической работы по данной программе школьники формируют первичные представления о профессии пекаря, развивают начальные профессиональные умения, учатся соблюдать правила безопасного труда, расширяют свои возможности в выборе доступных видов профессиональной деятельности.

Ключевые слова: дети с нарушениями интеллектуального развития, профессионально-трудовое становление, практико-ориентированный подход, трудовое воспитание, пропедевтический этап в процессе профессиональной подготовки.

Nikolenko L. N. The role of labour education in professional formation of pupils with intellectual infringements

The problem of professional pupils' formation in the conditions of vocational education system has been considered in the article. It has been noticed that labour education has an exclusive value for this problem decision as urged one to prepare pupils for inclusion into adult labour life. The importance of a propaedeutic stage in the process of the professional labour pupils' preparation with intellectual infringements has been proved. It has been noticed that features of mentality and activity cause the special organisation of manual skills and labour education of pupils with infringements of intellectual development, providing special pedagogical receptions based on attracting more reserved sensual sphere. The priority of practice-oriented approach in the choice of forms of labor education of children with intellectual disabilities has been reasoned. The propaedeutic program on labour education, the baker speciality, which includes classes in the project groups with a technique «work with the test» has been provided. It has been noticed that in the course of propaedeutic work on the given program schoolchildren develop their primary concepts of the baker profession, develop initial professional abilities, learn to observe rules of safe work, expand the possibilities while choosing accessible kinds of professional work.

Key words: children with intellectual development infringements, the professional-labour formation, the practically focused approach, labour education, a propaedeutic stage in the course of vocational training.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2015 р.

Статтю прийнято до друку 16.09.2015 р.

Рецензент: д.пед.н., проф. Гладуш В.А.

УДК: 376-056.36-053.6

Омельянович І.М.

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ-ВИПУСКНИКІВ
З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ**

У статті розглядається проблема соціалізації молодих людей з інтелектуальними порушеннями. Визначено, що їх успішна соціалізація головним чином залежить від якості професійно-трудового навчання в загальноосвітніх спеціальних закладах освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями та їх подальшого працевлаштування. Зазначено, що в Україні працевлаштування людей з інтелектуальними порушеннями є актуальною проблемою сьогодення. Аналіз ситуації в країні свідчить про те, що більшість підлітків-випускників загальноосвітніх спеціальних закладів освіти не знаходять роботу за тими спеціальностями, які вони отримують під час навчання; набуті вміння і навички не можуть повною мірою застосовувати в змінених, не стандартних ситуаціях; не володіють інформацією щодо роботи центрів зайнятості; вони не є конкурентно